

Kibir ve gurur nedir; tehlikeleri nelerdir?

Kibir; bir insanın servet, makam, ilim, ibadet, soy, güzellik ve kuvvet gibi her hangi bir meziyetinden dolayı, kendini başkasından üstün görme hastalığıdır.

Kibir; hak ve hakikati kabul etmemektir.

Kibrin çok dereceleri vardır. Bazısı vardır ki, insanı küfre kadar götürebilir. Şeytan, gurur ve kibrinden dolayı Allah'ın huzurundan kovuldu ve ebedi cehenneme dçar oldu. Őeytana aldanan ve Cenab-ı Hak'ın rububiyet sıfatını taklide cesaret eden Firavun suda boğulurken, Nemrut da bir sineğe mağlup olmuş ve elim akıbeta uğramışlardır. Nitekim Cenab-ı Hak bir hadis-i kudside:

“Kibriya ve azamet hususunda kendisiyle ekiřecek kimseyi cehenneme atacağını”[\[1\]](#) haber vermiştir.

Kibrin ne kadar tehlikeli ve irkinolduđu bir ayette şöyle ifade buyrulur:

“Kibirli davranarak insanlardan yüzünü dönme, alımlı alımlı yürüme! Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, vnp duran kimseleri asla sevmez.”[\[2\]](#)

Bir başka ayette de

“Cehennem, kibirliiler için ne çirkin, ne kötü bir yerdir.”[\[3\]](#) buyrulmuřtur.

Yine başka bir ayette ise şöyle buyrulur:

“Hem, kibirli kibirli yürüme! Zira ne yeri yarabilirsin ne de boyca dađlara eriřebilirsin...”[\[4\]](#)

Büyüklük ve azamet kainatı ve içindeki bütün mahlukatı yoktan var eden Cenab-ı Hakk'a aittir ve O'na layıktır. Bir kulun kibirlenmesi, bir kölenin hükümdarın tacını başına geçirerek onun tahtında oturup hükmetmesine benzer. Binaenaleyh bir arif-i billah'ın dediği gibi;

**"Kibriya ve azamet Hakk'a yarar,
Kul olanda bu sıfatlar ne arar?"**

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan bir kimse cennete giremeyecektir."

Binaenaleyh az bir kibrin ahirette böyle büyük bir cezası olursa acaba Firavun ve Nemrut gibi bu hususta haddi aşanların durumu nice olacaktır. Bu hadis-i şerifte ifade edilen kibir, Allah'a ve Peygamberlere karşı yapılan kibirdir.

Kibrin sebebi, cehalet ve muhakeme noksanlığıdır. Halık-ı Azim'in kudret ve azametini düşünen ve bilen bir insan, hiç kibir ve gurur tehlikesine düşer mi?

Akl-ı selim sahibi bir insan hayal ve vehimden ibaret olan kibrin ne kadar manasız olduğunu anlar. Eğer kişiyi gurur ve kibre sevkeden, onun ceddinin ve neslinin şeref ve fazileti ise bu kendisine bir şeref kazandırmaz. Soyu ile övünmek ahmaklıktır. Kabil, Hazret-i Âdem'in oğlu idi, ancak babasının Peygamber olması, onu küfürden kurtarmadı. Nuh (a.s)'un oğlu da babasının peygamberliğini kabul etmeyerek ebedi felakete sürüklendi. Bunun içindir ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

"Atalarınız ile övünmeyi terk edin."

Eğer insan kendinde var olan kudret, servet ve marifetten dolayı gurur ve kibre giriyorsa, bu da pek manasızdır ve büyük bir cehalettir. Zira, bir insan fil kadar kuvvetli ve kaplan gibi cesaret ve şacaatli olamaz. Sonsuz kudret sahibi olan ve kendisindeki bu nimetleri ona ihsan eden Cenab-ı Hakk'a karşı böyle bir harekette bulunmak en büyük felakettir. İnsan ne kadar kuvvet ve iktidar sahibi olursa olsun, bunların bir gün mutlaka elinden çıkacağını düşünse kesinlikle gurur ve kibre düşmez. Akıllı insan kendisinde bulunan maddi ve manevi nimetlerin Cenab-ı

Hakk'ın lütuf ve keremi olduğunu bilmeli, bir anda yazı kışa, kışı yaza çeviren Allah'ın bu nimetleri elinden her an alabileceğini unutmamalıdır ki, gurur ve kibire düşmesin. İnsan bütün bu nimetleri Allah'ın ikramı olarak görür ve şükür ile mukabele ederse bu hastalığa düşmez.

Acz, fakr ve noksanlıktan yoğrulmuş olduğundan gafil olup, kulluk vazifesini yerine getirmeyenler, gurur ve kibirle küfran-ı nimet ederler; âdeta dünyaya sığmazlar. Bir mikroba bile mağlup olan bir insanın büyüklük taslaması, kibir ve gurura düşmesi nefsin oyuncağı olmasından başka bir şey değildir.

Nereden geldiğini ve nasıl yaratıldığını bilen, mahiyetinde nihayetsiz acz, fakr ve naksın bulunduğunu, cisminin taştan ve demirden olmayıp, her an yıkılmaya mahkum et ve kemikten yaratıldığını idrak eden bir insan nasıl gurur ve kibire düşebilir. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Dehrin (zamanın) akışı içinde öyle zaman geçti ki, o dönemde insanın adı dahi anılmazdı. Biz insanı katışık bir meniden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu sebeple kendisini işiten ve gören bir varlık olarak yarattık.”[\[5\]](#)

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifinde şu beş şeye hayret ettiğini ifade buyurur:

“Hayret bütün hayret onadır ki, Allah'ın yaratmalarını görüp dururken, Allah'a ortak koşar. İlk yaratılışı görür de ikinci yaratılışı inkar eder. Her gün her gece ölüp dirilip dururken ;öldükten sonra dirilmeyi inkar eder. Cennete ve cenneti verene iman eder de yine dar'ü-l ğurur (aldanma dünyası) için çalışır. Evvelinin bulanık bir nutfe, ahirinin mülevves bir ciyfe olduğunu bilir de yine tekebbür ve tefahur eder.”

Evet, insanın vücudundan hiçbir eser yok iken, nasıl oldu da bir katre sudan halden hale, tavırdan tavıra değişip tekamül ederek insan şeklini aldı? O bir damla su içinde ne et, ne kemik, ne göz, ne kulak, ne can, ne de akıl... hasılı zahirî ve batınî hiçbir aza ve duygu yok iken, nasıl gören ve işiten bir varlık haline geldi.

Hazret-i Nuh, (a.s) çocuklarına; **“Şirk ile kibirden çok sakının”** diye vasiyette bulunmuştur. Bundan anlaşılıyor ki, şirkten sonra en büyük tehlike ve günah kibirdir.

Hazret-i Ebu Bekir (r.a) şöyle buyuruyor :

“Kibirden sakının. Topraktan yaratılıp, yine toprağa dönecek olan bir varlığın kibirlenmesi, bugün var, yarın yok olan bir varlığın kendini beğenmesi ne kadar anlamsızdır.”

Evveli bir damla su olan ve sonunda da kabirde böceklere yem olacak bir kişinin kibir ve gurura düşmesi ne acip ve gülünç bir haldir. Doğru sözü ve haklı tenkitleri kabul etmeyip münakaşa etmek, kusurunu bildirenlere teşekkür etmemek, insanlarla alay ve istihza etmek gibi haller kibir alametidir. Servetiyle, makam ve mevkiyle veya ilmiyle kibirlenenlere Allah merhamet nazarıyla bakmaz.

Eğer kişi, gençliğinden ve hüsn-ü cemalinden dolayı gurur ve kibre düşüyorsa bilmelidir ki, bu geçlik ve güzellik kısa bir zaman sonra elinden çıkar, yüzü kırışır, saçı ağarır ve beli bükülür. Gençliğinden ve güzelliğinden bir eser kalmaz.

Eğer onu gurur ve kibre götüren akıl ve zekasının çokluğu ise, bu durum da onun akılsızlığına delildir. Ama ne yazık ki, insan kendisinde bulunan bütün nimetlerin fani olduğunu bildiği halde, yine de o zavallı kibir ve azameti elinden bırakmaz. Zengin ise fakirleri, rütbe sahibi ise idare ettiği kimseleri, ilim sahibi ise kendinden aşağı mertebede olanları hakir ve küçük görür, fahr eder, gurur ve kibre düşer.

Eğer kişi ilim ve faziletinden dolayı kibre giriyorsa, bilmelidir ki, o ilim de Cenab-ı Hakk'ın bir ihsanıdır. Kibir ile ilim bir arada bulunmaz, bunların bir kişide cem olmasına taaccüp edilir. İmam-ı Gazali Hazretleri ilminden dolayı gururlanan kişiler için şöyle der:

“Böyle bir kimse ilme vakıf olmadığından ve cehlini ilan etmiş olacağından ona teessüf olunur. İlim silah gibidir. İlim, kibirlinin kibrini izale eder, tevazu ise, ehlinin itibarını ve derecesini artırır. İlimi ile kibirlenmek, büyük bir felakettir.”

Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

“Âlimin afeti, kendini büyük görmesidir”

Bir alimin kendi ilmini kafi görerek, başkasının ilmine ve fikrine tenezzül etmemesi büyük bir noksanlıktır. Böyle bir insan, her yaptığına doğru, eksikliklerinin ise fazilet olduğunu zanneder. Alim ve mürşitlerin irşadına kulak vermez, onlara itibar etmez ve kendi fikrinin doğruluğunda ısrar eder.

Bediüzzaman Hazretleri bu hakikatı şöyle ifade eder:

“Eğer gurur saikasıyla başkaların kemalâtına tenezzül etmeyip, kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse, o insan nâkıstır. Böyle insanlar, malûmat ve keşfiyatlarını daha yüksek görmekle, eslaf-ı izamın irşadat ve keşfiyatlarından mahrum kalırlar.”[\[6\]](#)

Kibir ile gurur birbirine benzerse de aralarında şöyle bir fark vardır. Kibir insanın kendini üstün görmesi, gurur ise yaptığı hayır hasenat ve ibadetlerine güvenmesidir. Böyle bir insan, yaptığı iyiliklerin, hayır ve hasenatın kendisini kurtaracağını düşünerek akibetinden emin olur ki, bu çok tehlikeli bir haldir ve insanı dalalete götürür. Zira hiç kimse akibetinden ve Allah'ın azabından emin olamaz. Allah'ın azabından emin olmak ise Allah'ın gazabını kendine celbetmeye vesiledir. O halde insan havf ve reca' ortasında olmalı, hem Allah'ın azabından korkmalı hem de rahmetini ümit etmelidir. Bediüzzaman Hazretleri bu hakikatı şöyle ifade eder:

“... a'male güvenmek ucbedur. İnsanı dalalete atar. Çünkü insanın yaptığı kemalât ve iyiliklerde hakkı yoktur; mülkü değildir, onlara güvenemez.” [\[7\]](#)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ucibun günahların en büyüklerden biri olduğunu şöyle ifade buyurmuştur.

“Siz hiç günah işlemesiniz bile ben onun daha büyüğünden sizin için korkarım. O da ucubtur, ucubtur.”

Anlaşıyor ki, insan hiç günah işlemese bile yaptığı ibadetlerden dolayı ucbe düşebilir.

Bişr b. el-Mansur ibadete fazla devam ettiği için onu görenler Allah'ı ve ölümü hatırlardı. Bir gün namazı biraz fazla uzattı, arkadan bir adam onu takdirle

seyrediyordu. Bunun farkına varan Bişr, **“Sen benim ağır namaz kıldığıma bakma, aslında bu mühim bir iş değildir. İblis de uzun zaman melekler arasında ibadet ettikten sonra gideceği yere gitti.”** dedi. Bu ifadeler -hâşâ- namazı hafife almak değil de yapılan ibadetin insanı ucbe götürebilme ihtimalinden dolayı beyan edilmiştir.

Kibir ve ucb ahmaklığın neticesidir. Ucb Cenab-ı Hakk'ın inayet ve yardımına perdedir. Ucba girenlerin ekserisi zelil ve perişan olmuşlardır. Evet insan yaptığı iyiliklere güvenemez. Çünkü işlediği haseneler ve yaptığı ameller kendi malı değildir, onlarda bir hakkı yoktur. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Sana gelen her kötülük ise nefsendendir.”[\[8\]](#)

Buna göre insana her ne iyilik, hayır, hasene, maddî ve manevî menfaat isabet etse, bunlar hep Allah'tandır, O'nun lütuf ve keremidir. Ancak insandan sadır olan günah ve kusurlar ise kendi nefsendendir.

“Binaenaleyh mâlikiyet davasından vazgeç. Kendini mehasin ve kemalâta masdar olduğunu zannetme. Ve kat'iyen bil ki, senden sana yalnız noksan ve kusur vardır. Çünkü sû'-i ihtiyarınla, sana verilen kemalâtı bile tağyir ediyorsun. Senin hanen hükmünde bulunan cesedin bile emanettir. Mehasinin hep mevhubedir; seyyiatın meksûbedir.”[\[9\]](#)

Evet, insan kendinden sudur eden bütün meziyet ve güzelliklerin ancak Allah-u Azimüşşân'ın lütuf ve ihsanları olduğunu bilmekle gurur âfetinden kurtulur.

Arıyı bal yapabilecek, ipek böceğini de ipek dokuyabilecek istidatta yaratan Hâlık-ı Hakîm, insanı da hayırlı işler yapabilecek fitratta halletmiştir. Dolayısıyla, insanda görülen bütün iyilik ve güzellikler Cenâb-ı Hakk'ın insana o istidadı lütfetmesinin neticesidir. O halde, arı balıyla, ipek böceği de ipeği ile iftihar edemeyeceği gibi, insan da kendi kemâliyle gururlanamaz. Bugünkü ilim ve fen sahasındaki terakkiler insandaki istidat ve kabiliyeti neticesidir.

Böyle düşünen bir mü'min hem gururdan kurtulur, hem de güzelliklerine bir güzellik daha katmış olur. Hatta şükrünü daha da ziyadeleştirir. Evet, insan işlediği güzel amellerle iftihar edemez ve gururlanamaz.

Bediüzzaman Hazretleri de bu hakikatı şöyle ifade eder:

“Hasenatı isteyen, iktiza eden Rahmet-i İlâhiyye ve icad eden Kudret-i Rabbaniyye’dir...”[\[10\]](#)

Şeytan gururdan dolayı ebedi felakete sürüklenirken, Hz. Âdem (a.s) da tevazu ve istiğfarı neticesinde duası makbul oldu ve ebedi saadete mazhar oldu.

Amr bin Şeybe Hazretleri ibretli bir hadiseyi şöyle anlatır: "Mekke’de Safa ile Merve arasında bulunuyorduk. Bir adamın katır üzerinde geldiğini, etrafındaki hizmetçilerin herkese karşı sert davrandıklarını, adamın heybet ve ihtişam içinde olduğunu gördük. Aradan yıllar geçti ve ben Bağdat’a gittim. Orada başı açık, yalınayak, uzun saçlı ve perişan durumda olan bir adam gördüm. Sanki onu tanıyacak gibi oldum. Adam, kendine dikkatle bakmamın sebebini sordu. “Seni birine benzetiyorum dedim ve kime benzediğimi anlattım. Adam da, İşte o Mekke’de gördüğün kişi benim. Tevazu göstereceğime kibirlendim ve bu hâle düştüm” dedi."

Hz. Musa’nın (a.s) kavminden olan Karun, Cenab-ı Hakk’ın kendisine ihsan etmiş olduğu nimetleri kendi ilminin neticesi olarak gördü, servetine güvenerek tuğyankârane harakette bulundu. Diğer insanları hakir görerek gurura düştü ve sonunda bütün servetiyle beraber yerin dibine batırıldı.

Şunu ifade edelim ki, bir insanın meziyet ve kematından dolayı methedilmesi ve ona hürmet ve ihtiram gösterilmesi tabiidir. Ancak o kimsenin bundan dolayı gururlanması akıl kârı değildir. Akıllı insan bunlardan dolayı gururlanmaz, ancak şükreder. Kişilerin zem ve tahkirinden dolayı da mahzun olmaz ve zemme mucip hallerinden dolayı tevbe istiğfar eder. Böylece gurur tehlikesinden kurtulur.

İnsanı gurur ve kibirden kurtaracak diğer bir haslet de tevazudur. Peygamber Efendimiz (s.a.v) tevazu ile ilgili hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

“Allah Teâlâ, tevazu edeni yüceltir.”

“Zillete düşmeyecek şekilde tevazu gösterene müjdeler olsun!”

“Allah Teâlâ, tevazu üzere olmamı emretti. Hiç kimse büyüklenmesin!”

“İmanın kemalini isteyen, tevazu göstersiz.”

Evet, insanı şeref ve fazilet sahibi yapacak ve onu maddi ve manevi bakımdan

yükseltecek olan en büyük bir meziyet ve en güzel bir haslet tavazudur. Kibir ve gurur ise insanı alçaltır, zelil ve perişan eder.

Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

“İnsanda büyüklüğün mikyası; küçüklüktür, yani tevazu’dur. Küçüklüğün mizanı; büyüklüktür, yani tekebbürdür.”[11]

Aciz, zaif ve fakir olan insana yakışan tevazu ve tezellüldür. Zira insanın izzeti Cenab-ı Hakk’a karşı zilletindedir; şükür ve secdesindedir. Akıllı insan mütevazi olur, akibetinin ne olacağını düşünerek gurur ve kibre düşmekten kurtulur. Dünyanın fani ve geçici zevk ve sürurlarına aldanıp tekebbür etmez. Zira, dünyevî makamlar, kuvvet ve servetler fânidir, geçicidir.

Tevazu öyle ulvi bir meziyettir ki, insanı Allah’a yaklaştırır, O’na dost eder ve diğer insanların da muhabbetini kazandırır. İnsan tevazu sayesinde aklen ve ruhen terakki eder ve kalben de huzur bulur. Onda şefkat, merhamet ve edep gibi bir çok hisler meydana gelir. Bu haliyle diğer insanlara bir numune-i misal olur. Tevazu göstererek gurur ve kibirden kurtulan insan şeref ve itibar sahibi olur. Allah dostlarının kalplerini nazargâh-ı İlahi bilir ve onları incitmemeye gayret eder.

Mahsul, ovadaki sulu ve yumuşak toprakta yetişir. Dağda ve sert toprakta mahsul yetişmez. Aynı şekilde hikmet de, mütevazı olanın kalbinde yerleşir, kibirlinin gönlünde yerleşmez.

Bediüzzaman Hazretleri gurur ve kibirin ağır bir yük ve tavazunun ise çok lezzetli ve mükafatlı olduğunu veciz bir şekilde şöyle ifade eder:

“Gurur ve kibirde öyle ağır yük var ki, mağrur adam herkesten hürmet ister ve istemek sebebiyle iskiskal gördüğünden, dâimâ azap çeker. Evet, hürmet verilir, istenilmez.”

“Hem, meselâ, tevâzuda ve terki-i anâniyette öyle lezzetli bir mükâfât var ki, ağır bir yükten ve kendini soğuk beğendirmekten kurtarır.”[12]

Tevazu sahiplerinin özelliklerinden biri, bir ayette mealen şöyle ifade buyrulur:

“Ve Rahmanın -halis- kulları onlardır ki, yer yüzünde mütevaziane bir halde yürürler ve cahiller onlara hitabettikleri vakit 'Selamtle' derler.”[13]

Evet, tevazu ehli olanlar, azamet-i ilahiyeyi düşünerek kibir ve gururdan kaçınırlar. Kendi acizlik ve fakirliklerini bilerek rıfk ile hareket ederler. Hiç kimseye karşı mütekebbirane ve hodfuruşane bir vaziyet almazlar. Birtakım cahil ve sefih kimseler o mütevazi zatlara karşı hoş olmayan davranışlarda buldukları zaman, onlar fena bir tarzda mukabelede bulunmazlar.

Bir insanın gurur ve kibir hastalığından kurtulmasının bir çaresi de hüsn-ü zan sahibi olmasıdır. Hüsn-ü zan bir kimse hakkında iyi niyetli olma halidir. İnsanlar hakkında hüsn-ü zanda bulunmak sünnettir. Hüsn-ü zan muhabbetin en büyük vesilesi olduğu gibi, kişinin kibir ve gurudan kurtulmasının da çaresidir. Çünkü insan kendi hatalarını ve günahlarını çok iyi bildiği halde, karşıdaki insanın işlediği günahlarından tam manasıyla emin değildir.

Dipnotlar:

- [1] *Ebu Davud, Libas, 25; İbn-iMace, Zühd, 16.*
- [2] *Lokman Sûresi, 31/18.*
- [3] *Nahl Suresi, 16/29.*
- [4] *İsrâ Sûresi, 17/ 37.*
- [5] *İnsan Suresi, ayet, 1-2.*
- [6] *Mesnevi-i Nuriye*
- [7] *Mesnevi-i Nuriye s,65*
- [8] *Nisa Suresi, 4/79*
- [9] *Mesnevi-i Nuriye*
- [10] *Sözler.*
- [11] *Mektubat, s, 477*
- [12] *Lem'alar.*
- [13] *Furkan Suresi. 25/63.*